

El cicle de primes i rotllos a Morella

Vicent Pallarés Pascual

Amb l'arribada de la primavera, Morella mira al cel i a la terra. Des de Sant Marc a Sant Cristòfol, els vots o promeses es renoven i fan possible continuar la tradició del cicle de primes i rotllos que consisteix en unes benediccions del terme en què, al final es reparteixen als assistents primes o rotllos de pasta de farina, aiguardent i espècies realitzats artesanalment. S'organitzen, bé per torn rotatori entre els habitants de les masies pròximes a les ermites o creus de terme, o bé per "promeses" que realitzen alguns morellans i morellanes. Aquesta tradició també es coneix com cicle de rogatives, ja que en els seus orígens la gent es desplaçava a peu a aquests paratges. Una comunió dels habitants amb la natura i el territori.

A les denes —divisions del terme de Morella— els masos veïns s'ajunten per continuar amb aquesta tradició i així compartir les primes, pa beneït en forma de rotllo amb una corona de puntes que sobresurt o el tradicional panoli. L'origen de repartir les primes o els rotllos es remunta a l'inici de les rogatives, ja que els agricultors amfitrions agraiïen la visita dels veïns amb un producte elaborat amb pa que en temps d'escassetat era una bona recompensa per haver participat.

El cicle de primes i rogatives comença al mes d'abril i acaba ben entrat el juny. En ell es demana que la primavera siga benèvola i que amb ella arriben les pluges tan necessàries per als cultius. També es prega perquè l'arribada de l'estiu no face venir cap pedregada que pugue arruïnar els cultius. No obstant això, en alguns casos la tradició arranca per altres estranys motius. Així, per exemple, el vot de "la prima del riu de les Corces" va començar per a deixar de sentir plorar un xiquet que va ser devorat pels porcs que pastaven solts en el mas de la Torre Madó. Cada vegada que es passava per allà, els veïns sentien plorar un infant. Va ser a partir del compliment de la promesa quan els plors es van aturar.

El territori de Morella està ple d'ermites i creus de terme. Aquestes celebracions s'estenen pràcticament a tots els caps de setmana de primavera i alguns de juny. El calendari complet d'aquestes celebracions seria: Sant Marc (25 d'abril), Sant Pere dels Llivis (30 d'abril), Rogativa de Morella a Vallivana (primer dissabte de maig, data mòbil), els Apòstols de la Llècua (1 de maig), la Santa Creu de la Pobleta (1 de maig), la Santa Creu de la Font d'en Torres (3 de maig), Sant Isidre d'Herbeset (14 de maig), Santa Bàrbara de

Regatxol (14 de maig), Sant Antoni de Morella la Vella (11 de juny), Sant Antoni de la Vespa (11 de juny), Sant Pere del Moll (26 de juny). Tot i això, hi ha anys que per manca de majorals alguna de les rogatives no es fa. De vegades, el dia es fa traslladar per a fer-lo coincidir amb el cap de setmana per tal que hi haja una major assistència.

Com mana la tradició, l'ermita o l'església s'ha cobert de rames de romer, que donen a l'ambient una flaire ben especial que augmenta l'ambient de festa. Les persones comencen a concentrar-se. Aleshores es fa una celebració religiosa i després una benedicció del terme, cerimònia que prové possiblement dels antics rituals de fertilitat de la terra. Primer, el capellà i els veïns dirigeixen la seua mirada cap a orient i a continuació cap als restants punts cardinals. Després, es realitza una benedicció amb aigua i una branqueta de romer per tal de protegir el terme de les perilloses tronades i de tots aquells elements que poden acabar amb la collita o atacar el ramat.

Quan parlem de la tradició de les primes ens traslladem a la Morella més rural, la d'extramurs. La celebració del cicle de les primes i dels rotllos primes adquireix el seu sentit en aquest context. De fet, són quasi desconegudes i sense significat per a molts habitants d'intramurs de la ciutat de Morella que no tenen cap vinculació amb el camp i amb el seu cicle.

Aquestes promeses provenen d'una tradició medieval i es fan des de fa més de 400 anys en diferents nuclis urbans del terme, els quals, antigament, tenien una quantitat de població més abundant. Amb el pas del temps i el despoblament dels masos, però, algunes primes i rotllos s'han deixat de fer. Algunes se celebren en indrets de gran bellesa paisatgística molt representatius de l'extens terme de Morella, fet que convida a participar en elles i a gaudir dels paisatges dels Ports. Tota una resta dels antics rituals de fertilitat de la terra presents encara en els nostres dies que beneeixen el cel, la terra i la vida a les denes morellanes amb la vinguda de la primavera.

Publicat a la Revista Saó, 2019